

FILOSOFIA MUNDANA

Joaquim Perramon

'Finances i Ecologia'. XXIII Seminari de recerca en finances IAFI.

Departament de Matemàtica, Facultat de Ciències Econòmiques (UB), 3 de juliol de 2020

RESUM

A l'article es presenten unes reflexions sobre la extraordinària influència de la filosofia, en particular de l'ètica, sobre el pensament econòmic al llarg de la història.

Descriptors: Filosofia, Pensament econòmic, Filosofia mundana

ABSTRACT

The article presents some reflections on the extraordinary influence of philosophy, in particular ethics, on economic thought throughout history.

Key words: *Philosophy, Economic thought, worldly philosophy*

Dedicat a la memòria del professor Jacint Ros Hombravella, economista de món.

Sempre m'han agradat determinats temes filosòfics i, per tant, serà un plaer parlar en aquest seminari de l'IAFI de filosofia i economia, però he d'advertir que no tinc una formació en filosofia i, per tant, el que exposaré és un seguit d'inquietuds sobre qüestions que he anat coneixent i relacionant.

Anem directament al gra. Observant la història del pensament econòmic s'observa una gran influència dels filòsofs sobre els constructors de la teoria econòmica, fins al punt que sembla que el pensament econòmic hagi nascut del pensament filosòfic.

Les grans idees d'Adam Smith, considerat com el pare de la teoria econòmica, ja les havia exposat amb anterioritat Voltaire. Però, és que a més, Voltaire i Smith havien coincidit personalment a Ginebra. També és prou coneguda la influència de Hegel en el materialisme històric de Karl Marx.

Keynes es forma amb Bertrand Russell i amb George Edward Moore, que és l'autor del Principia Ethica, on pregunta sobre el concepte del bé (i del mal). Son els anys en que es desenvolupen les idees entorn de l'Estat del Benestar.

Nietzsche impacta sobre Schumpeter. L' «empresari innovador» de Schumpeter és el «superhome» de Nietzsche, que és la peça clau en el procés anomenat «destrucció creativa».

Nietzsche també influeix sobre Nicholas Georgescu-Roegen, qui construeix l'economia ecològica. Georgescu-Roegen va tenir de mentor a Schumpeter.

.....

La influència de la filosofia en l'economia em sembla tan gran, que si jo hagués de fer un mapa o un esquema del pensament econòmic per corrents, no el faria des del punt de vista del pensament econòmic sinó que el faria sota la perspectiva filosòfica.

Per exemple, a Hicks que era el keynesià per excel·lència, no el posaria en el mapa. Perquè Hicks segueix Keynes, o això pensava, però perd la base filosòfica de Keynes. Com a Keynesià hi posaria l'Amartya Sen, que mostra una base filosòfica molt forta.

També establiria una connexió entre Keynes i John Rawls per la influència que va tenir G.E. Moore sobre Rawls. De fet, a John Rawls el considero economista o, millor dit, pensador de l'economia encara que sigui filòsof, de la mateixa manera que considero economista a Daniel Kahneman, premi Nobel d'Economia malgrat ser psicòleg.

Des que era estudiant, el liberalisme de Friedman i dels seus seguidors, també amb base filosòfica (Hayeck), sempre m'ha semblat de pa sucat amb oli. La idea que el mercat ho arregla tot a partir d'una representació molt simple del món, on no es consideren qüestions tant importants com el medi ambient o la irracionalitat col·lectiva, em sembla un joc amb un cert interès, però insuficient per orientar la societat.

.....

Amb aquesta imatge que tinc de la influència de la filosofia sobre l'economia, el primer que se'm planteja és tornar a la vella pregunta de si l'economia és una ciència. Si deriva d'un relat filosòfic serà un relat i no pas una ciència. A la física, per exemple, és diferent. Un descobriment físic pot motivar una concepció filosòfica. Un físic pot esdevenir filòsof i molt difícilment un filòsof acabarà sent físic.

En el cas de l'economia, pot un filòsof esdevenir economista ? Quan John Rawls, que és filòsof, esdevé economista, és queda en filòsof. El cas de Kennet Arrow és curiós també, perquè és un economista que fa pensament de profunditat i llavors se'l classifica com a filòsof i alhora també apareix a les enciclopèdies de grans matemàtics. Preval la filosofia.

De fet a l'economia se l'ha anomenat «filosofia mundana» i així deu ser perquè quan deixa de ser mundana passa a ser filosofia a seques. El cas d'Arrow és molt clar. Keynes és més economista que filòsof potser

perquè es va dedicar molt a les qüestions mundanes. Stuart Mill presenta un equilibri entre economista i filòsof decantat cap a la filosofia.

.....

Però perquè hi ha aquesta influència tan forta? Com he advertit a l'inici jo exposaré la meva impressió no pas amb la voluntat de fer una teoria sinó de plantejar un interrogant.

Per respondre al perquè de la influència extraordinària de la filosofia en l'economia, cal veure que en realitat la influència de la filosofia ha vingut en particular de la ètica, això és *el conjunt de preceptes o recomanacions versemblants que poden ser útils per assolir el benestar personal i col·lectiu en un entorn social marcat per la incertesa i la complexitat*¹.

Des d'aquest punt de vista hauríem d'incloure Aristòtil, per la seva Ètica, no pas per l'Economia, en el mapa o esquema dels corrents econòmics segons l'adscripció filosòfica. Seria economista (branca filosofia mundana) abans que Adam Smith.

.....

La complexitat deriva de la interacció (xarxa) i es manifesta a la natura, però també a la física, al llenguatge, a internet, etc. L'anàlisi de la complexitat no ha penetrat prou en la teoria econòmica. S'han fet aplicacions però, per exemple, no tenim un premi Nobel amb aportacions en aquest camp.

A nosaltres ens passa com a les termites. Construeixen termiters que poden assolir els quatre metres d'alçada, que és molt si ho comparem amb la dimensió d'una termita. Aquestes estructures són una mostra de com la intel·ligència col·lectiva pot superar la individual. El termiter el dissenya la natura amb un procés darwinian: es tracta d'una solució viable en el seu entorn natural, altrament, aquesta solució no hauria reeixit.

El nostre món és un sistema format per les interaccions socials creades per nosaltres mateixos, però estem immersos també en les interaccions naturals. A diferència de les termites, nosaltres pretenem planificar i posar ordre. De moment, la millor manera que hem trobat per fer-ho, si més no la menys dolenta i única efectiva, és l'ètica. Ja sigui la d'Aristòtil, Adam Smith, Stuart Mill, Keynes, John Rawls, Amartya Sen...

En aquest entorn de complexitat humana i natural, l'acció col·lectiva és poderosíssima, per bé o per mal (pot ser devastadora). L'èxit de l'ètica depèn de que pugui assolir un consens que permeti endegar l'acció col·lectiva cap a resultats que no siguin autodestructius.

Bona part de l'èxit de l'Adam Smith o d'en Keynes en assolir un consens ètic és atribuïble al poder econòmic. Amb l'Estat del Benestar, per exemple, consisteix en que la classe treballadora passa de ser productora a ser

---

¹ Definició extreta de 'Conceptes, notes i comentaris econòmics sobre la incertesa a mode de vocabulari bàsic i quadre sintètic'. Joaquim M. Perramon. IAFI 2013-2104

productora i consumidora per benefici del sistema. Aquesta idea, a part d'en Moore i d'en Keynes, es va imposar gràcies a la banca i als poderosos. A Catalunya gràcies a Francesc Cambó coordinat amb els poderosos europeus.

.....

El seminari de l'IAFI d'enguany va de medi ambient. Així que acabaré lligant amb aquest tema.

En aquests moments hi ha una sèrie de problemes mediambientals greus que fan témer per l'autodestrucció, amb la qual cosa es requereix una nova ètica i un nou consens ètic. De moment la banca hi està posada que ja és una garantia. Tanmateix, la meva impressió és que encara no hi ha una filosofia dominant al respecte.

Li van donar el premi Nobel a William Nordhaus, que ha fet uns ajustos tècnics a la teoria econòmica dominant, insuficients des del meu punt de vista: precisament manca fonament filosòfic!

Més ferm em sembla el que es fa sobre l'economia del decreixement, que sí que té lligams filosòfics amb el budisme i amb certes concepcions religioses de l'Edat Mitjana. Em va semblar molt interessant una entrevista que li van fer a Josep Maria Mallarach titulada 'el llibre sagrat de la natura'². No sé si la banca està per la labor en aquest cas.

Està clar que hi ha un moviment social considerable en aquests moments però, sense una concepció filosòfica de fons, li falta coherència. Per exemple, ara es parla d'economia circular, és una idea magnífica, però si considerem a Georescu-Roegen i l'economia ecològica, de cap manera és la solució³. La solució, des d'un punt de vista ecològic o de sostenibilitat, és que sobra gent al món.

La població ha crescut massa i amb un creixement exponencial, encara que es creixi amb unes taxes molt petites en termes relatius, aquest petit creixement aplicat sobre una base molt gran resulta ser molt gran en termes absoluts.

.....

I aquí gairebé em planto. Vull acabar dient que vaig presentar una ponència en un acte organitzat per la SCE, l'ICEA i l'IAFI titulat 'temps financer i temps forestal'⁴, on demostrava, fent ús del model del professor Rodríguez, com es podia obtenir rendibilitat d'una explotació forestal considerant-la com a 'operació financera degenerada', en la que es parteix d'un capital natural consistent en tenir un bosc endreçat i del qual se'n treien uns rendiments, part dels quals calia reinvertir a efectes, simplement, de mantenir l'endreça (capital natural).

---

2 <http://ariadnatv.com/project/josep-maria-mallarach-el-libro-sagrado-de-la-naturaleza>

3 Ho explica molt clarament Joan Martínez Alier en treballs, articles i entrevistes.

4 Institut d'Estudis Catalans, 16 d'octubre de 2019, https://www.youtube.com/watch?v=T6hYofEP5nc&list=PLJPVnzVIFt_DOz5A2d4aHImakbFcJ4EoK&index=12&t=164s

Doncs com a petita aportació a aquest debat sobre el medi ambient, considero que la idea pot ser extrapolada al conjunt dels recursos ambientals. Vivim en una societat - la del creixement- on s'han de fer inversions per obtenir uns resultats, i el que cal és una societat que visqui de rèdit del capital natural, que no hem de malmetre sinó reinvertir-hi part del rèdit en el seu manteniment.

Tres apunts bibliogràfics

He plantejat aquesta ponència com les reflexions d'un afeccionat que ha anat recopilant informació sobre el tema, per la qual cosa considero que no cal posar referències bibliogràfiques sobre el que he comentat. Solament faré tres apunts.

- Un dels escrits que més m'ha impressionat sobre la relació entre l'economia i la filosofia és la lliçó inaugural del curs acadèmic (2000-2001) de la Facultat de Teologia de Catalunya i la Facultat Eclesiàstica de Filosofia de Catalunya, d'Andreu Marquès amb el títol «Contribució a una crítica filosòfica de l'economicisme». El pare Andreu Marquès (1937-2012), monjo de Montserrat, amb la seva crítica al economicisme, implícitament feia palesa la necessitat de construir una teoria economia sobre una base filosòfica d'una racionalitat ètica. Seria una bona manera de dotar d'intel·ligència col·lectiva al sistema i evitar que el “termiter” construït per l'economicisme entri en fallida darwiniana (ambiental).
- Una segona referència bibliogràfica és l'article de Robert J. Shiller, Premi Nobel d'Economia de l'any 2013. i Virginia M. Shiller, sociòloga i casada amb Robert, «*Economists as worldly philosophers*»⁵. Els autors promouen l'economia com a ciència moral.
- Finalment, també vull esmentar Els Col·loquis de Vic (Societat Catalana de Filosofia) de l'any 2006 dedicats a l'economia, amb la intervenció central de Dídac Ramírez amb una ponència titulada «Economia i Filosofia». David Ceballos, Maria Teresa Sorrosal i jo mateix, hi aportàvem ponències basades en les nostres tesis doctorals dirigides per ell, això seria *a la filosofia per l'economia*. I en aquells Col·loquis, Antoni Bosch Veciana i Ignasi Roviró posaven de manifest els orígens de l'economia a la filosofia grega, és a dir *filosofia i economia, filosofia mundana*.

Dos comentaris sobre la ponència

En la presentació de la ponència van haver-hi dos comentaris dels filòsofs Ignasi Roviró i Andreu Grau molt remarcables per quan enriqueixen el contingut. Per una part, Ignasi Roviró va destacar que l'ètica es fonamenta en tres aspectes: 1er. ser un exercici lliure de la raó i, per tant, un element de llibertat, segon, es basa en arquitectura articulada i jeràrquica que ens permet valorar, i tercer,

---

5 Cowles Foundation Discussion Paper No. 1788, març, 2011.

<http://cowles.yale.edu/sites/default/files/files/pub/d17/d1788.pdf>

Traduït al castellà: <file:///C:/Users/QUIM/AppData/Local/Temp/Dialnet-LosEconomistasComoFilosofosMundanos-5089768.pdf>

que incorpora una visió del món.

Andreu Grau, va considerar que la relació entre economia i filosofia deriva de l'epistemologia citant el cas particularment clar de la relació entre Hegel i Marx.

.....